KULLEĠĠ SAN NIKOLA
L-EŻAMIJIET TA' NOFS IS-SENA
Frar 2014

Il-Ħames Sena	L-Istudji Soċjali	Il-Ħin: Siegħa u Kwart

L-Isem: ____________________ Il-Klassi: ___________

Marka Totali
______
80

A. Iċ-Ċittadella

Aqta' sing taħt il-frażi l-ĦAŻINA (5 marki)

1. Din il-belt antika hija (mdawra bis-swar, fiċ-ċentru tal-belt kapitali Għawdxija r-Rabat, ikbar mill-Imdina).

2. Fl-1551 wara li t-Torok ħarbu minn Malta, ħabtu għal Għawdex u rnexxielhom (jidħlu fiċ-Ċittadella, jagħmlu ħerba mill-irħula , jisirqu xi ftit żgħażagħ Għawdxin).

3. Illum hekk kif tidħol fiċ-Ċittadella (tiġi ġo pjazza, tilmaħ il-Kon-Katidral ta' San Ġwann, ssib il-bini tal-Qorti).

4. Fost postijiet ta' interess f'din il-belt Għawdxija nsibu (l-Mużew tal-Folklor, l-Ħabs l-Antik, l-Forti Sant Anġlu).

5. Illum mijiet ta' turisti jżuru ċ-Ċittadella u dan huwa ta' benefiċċju għax (jgħin l-ekonomija tal-pajjiż, ħafna Maltin jaħdmu fil-qasam tat-turiżmu, dawn qed iħammġu wisq lil din il-belt antika).

B. L-Imdina

Qabbel billi tikteb in-numru fil-kaxxa t-tajba. **(10 marki)**

1.	L-Imdina		li joqogħdu l-Birgu għax kellhom ix-xwieni tagħhom stazzjonati hemmhekk.
2.	Fi żmien ir-Rumani din il-Belt kienet tliet darbiet		tissejjaħ ukoll il-Belt Siekta jew Città Notabile.
3.	Publiju, il-gvernatur tal-gżira		bdiet titlef l-importanza tagħha bħala l-belt kapitali tal-gżira.
4.	Meta ġew l-Għarab		il-Palazz Vilhena li llum iservi bħala l-Mużew tal-Istorja Naturali.
5.	Il-Kavallieri għażlu		ikbar milli hi llum.
6.	Minn dak iż-żmien l-Imdina		trid tgħaddi minn fuq foss.
7.	Biex tidħol l-Imdina		kellu l-palazz tiegħu fejn illum hemm il-Katidral.
8.	Fuq il-lemin wieħed mill-ewwel jilmaħ		ċekknu l-Belt b'terz billi bnew is-swar aktar 'il ġewwa.
9.	F'nofs Triq Villegaignon		ta' ħafna rħula Maltin u l-baħar li jdawwarna.
10.	Minn fuq is-swar tista' tara veduta sabiħa ferm		wieħed isib il-Pjazza tal-Katidral u l-Katidral innifsu.

Ċ. Il-Birgu

Ikteb VERU jew FALZ fil-kaxxi. (10 marki)

1.	Il-Birgu jinsab fuq għolja f'nofs il-gżira.	
2.	Fil-Forti Sant Anġlu nsibu l-monument li jfakkar meta Malta ħelset mill-ħakkiema barranin.	
3.	Lorenzo Gafà kien il-perit tal-knisja ta' San Lawrenz.	
4.	Fil-knisja ta' San Lawrenz insibu diversi xogħlijiet artistiċi fosthom ta' Mattia Preti.	
5.	Fil-Mużew Marittimu nsibu bosta affarijiet li għandhom x'jaqsmu mal-baħar fosthom ankri li nstabu fil-bajjiet tagħna u mudelli ta' vapuri.	
6.	Dak li llum hu kunvent tas-sorijiet tal-klawsura qabel kien il-Palazz tal-Inkwiżitur.	
7.	Il-Kastell Sant Anġlu kien fortizza importanti fil-Port il-Kbir.	
8.	Il-Palazz tal-Inkwiżitur kien iservi ta' Qorti kif ukoll ħabs.	
9.	Il-Kavallieri ma kellhomx Collachio fil-Birgu u għalhekk ħasbu li jibnu wieħed fil-belt Valletta.	
10.	Il-Birgu huwa peniżola.	

D. It-Tlett Ibliet

Daħħal dawn il-kliem jew frażijiet fil-kolonna t-tajba. (12-il marka)

Collachio	toroq dojoq	Bieb ta' Mondion	Palazz Vilhena
Palazz tal-Inkwiżitur	Lorenzo Gafà	Palazzo Falson	Mużew Marittimu
Il-Qorti	Il-Mużew tal-Folklor	fortifikazzjonijiet	Katidral iddedikat lil Santa Marija

L-Imdina	Il-Birgu	Iċ-Ċittadella	Komuni

E. Ngħixu mal-Oħrajn

Għid liema valuri ċiviċi jispikkaw f'dawn it-tfal **(10 marki)**

tal-onestà	tal-ottimiżmu	tar-responsabbiltà
tat-tolleranza	tal-ġenerożità	tal-umoriżmu

1. Michael huwa wieħed li jara s-sabiħ f'kollox. Għalkemm il-Ħadd sebħet ġurnata xita u l-ħarġa ma' tal-mużew tħassret, ma qagħadx jagħmel in-nervi. Ħa l-opportunità li jqatta' ftit ħin ma' ħuh iż-żgħir u wara nofsinhar għamel ftit reviżjoni. Hu ma jagħmilx kollox bi kbir meta xi ħaġa tmur ħażin. Hawn jispikka l-valur ___________________.

2. Martina moħħha biex iddaħħak u tgħid iċ-ċajt. Meta xi ħbieb tal-klassi tagħha jkunu mdejqin araha tgħidilhom xi ċajta u tifqagħhom bid-daħk. Hawn jispikka l-valur ___________________.

3. David jagħmel il-*homework* malajr u bla tnikkir wara l-iskola. Is-Sibt arah jgħin lil missieru jsaqqu l-ġnien. Wara l-ikel jgħin fil-kċina billi jiżbarazza l-mejda u jixxotta l-platti. F'David jidher il-valur ___________________ .

4. Marta fil-klassi għandha tifel refuġjat. Hu ħarab ma' ommu u missieru għaliex f'pajjiżhom hemm gwerra għaddejja. Marta ma qagħditx tħares lejn il-kulur tal-ġilda u dejjem għenitu kemm setgħet. Hawn jispikka l-valur ___________________.

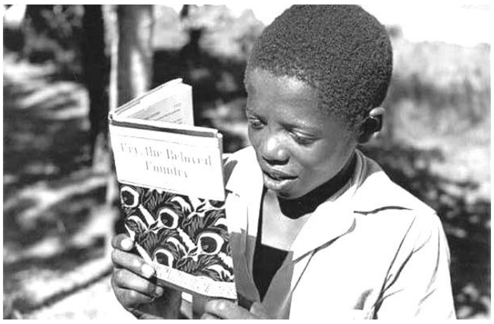

5. Jason mill-ewwel ammetta li kien hu li laqat lil sieħbu Keith waqt il-logħob. Keith weġġa' u kien muġugħ. L-għalliema kellha ċċempel lil ommu biex tiġi għalih l-iskola. Jason wera li kellu l-valur ___________________.

F. Aqta' sing taħt it-tajba. (2marki)

1. It-tfal għandhom (dmir, dritt) jgħinu lil sħabhom, jagħtu sehemhom fil-familja u fl-għaqdiet li jiffrekwentaw, jisimgħu l-opinjonijiet tal-oħrajn u jirrispettaw lil kulħadd.
2. It-tfal għandhom (dmir, dritt) jitolbu l-għajnuna, jesprimu ruħhom, jgħidu kif jaħsbuha, ikunu jafu x'qed isir fil-familja tagħhom u li jingħataw edukazzjoni xierqa.

Ġ. Gonsalvo Monroy

Ikteb in-numri fl-ordni skont kif ġrat l-istorja.

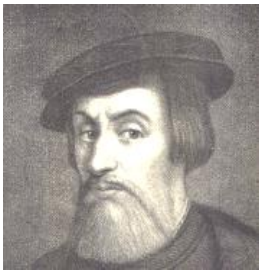

(10 marki)

	Malta kienet taħt il-ħakma tas-Sultan Alfonsu ta' Spanja.
	Gonsalvo Monroy għamel taxxi ħorox biex jiġbor malajr il-flus li ħareġ.
	Is-sultan ma daħħalx flus biżżejjed mit-taxxi tal-Maltin għalhekk biegħ il-gżejjer lil Antonio Cardona għal tletin elf fjorin.
	Il-Maltin xebgħu mill-ħakma ta' Gonsalvo Monroy u qamu kontrih.
	Meta l-gżejjer inbiegħu lil Cardona, il-Maltin ma ħadux gost u ħassewhom waħedhom maqtugħin mis-Sultan Alfonsu.
	Is-Sultan Alfonsu sejjaħ lil Malta "Art Nobbli u ġawhra prezzjuża fil-kuruna tiegħi".
	Cardona ddeċieda li jbiegħ il-gżejjer lil Gonsalvo Monroy.
	Il-Maltin marru għand is-Sultan Alfonsu u wegħduh li se jiġbru t-tletin elf fjorin u jieħu lil Malta taħt idejh. Huwa laqa' t-talba tagħhom.
	Is-Sultan Alfonsu reġa' ħa l-gżejjer Maltin taħt idejh.
	Il-Maltin kienu fqar, b'hekk batew ħafna u rnexxilhom jiġbru għoxrin elf fjorin biss.

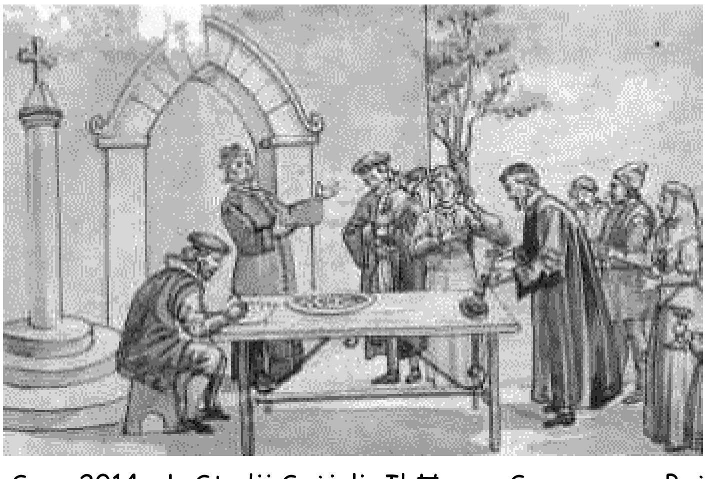

G. L-Akwakultura

Imla l-vojt bil-kliem ipprovdut. **(10 marki)**

ħwienet	Torri ta' San Luċjan	tankijiet	*fishfarms*	nies
esportat	Akwakultura	ikel	Marsaxlokk	ifaqqsu

L-________________ hija t-trobbija ta' ħut, ġo vaski u tankijiet fuq l-art. L-ammont u t-tip ta' ħut li jitkabbar jiddependi ħafna mid-domanda tas-suq jiġifieri dak li jridu n-________________ u tal-________________. Iċ-ċentru tal-akwakultura f'Malta jinsab fit-________________ ġewwa ________________. F'dan il-post insibu ħafna ________________ bl-ilma baħar fejn fihom ________________ l-ħut u jkabbruhom. Meta l-ħut jikber dan jittieħed f'gaġeġ tax-xbieki fil-baħar jew, kif nafuhom aħjar, ________________. Insibu ħafna minnhom f'bajjiet fit-tramuntana ta' Malta. Hawnhekk il-ħut jingħataw ________________ kuljum sakemm jilħqu d-daqs meħtieġ biex jinbiegħ. Ħafna mill-ħut li jitkabbar jiġi ________________ lejn l-Italja.

GĦ. Immarka t-tajbin (✓) **(3 marki)**

Barra mit-trobbija tal-ħut fit-Torri ta' San Luċjan isir ukoll:

☐	studju fuq il-fejqan tal-mard tal-ħut.
☐	suq ta' ħut.
☐	l-ipproċessar ta' ħut biex isir tonn taż-żejt.
☐	esperimenti fuq il-ħut fil-laboratorju.
☐	fejqan ta' kreaturi tal-baħar (eż. fkieren li jinqabdu fi xbieki).
☐	restorant li jservi ħut u frott tal-baħar biss.

H. Aqta' sing taħt it-tajba. **(2 marki)**

1. It-Torri ta' San Luċjan kien mibni (mill-Granmastru Wignacourt, min-Normanni, mill-Għarab).
2. Dan inbena (bħala berġa għall-Kavallieri, biex jiddefendi l-bajja ta' Marsaxlokk, biex jintuża bħala sptar).

Ħ. Wieġeb **(6 marki)**

1. X'nifhmu meta ngħidu *overfishing* ?

____

____

____

2. Semmi żewġ raġunijiet għalfejn l-*overfishing* hu ta' ħsara għall-baħar ta' madwarna.

   a) ______________________________________

   b) ______________________________________

3. Semmi żewġ tipi ta' ħut, barra l-awrata, li jitkabbru fil-*fishfarms.*

   a) ______________________________________

   b) ______________________________________

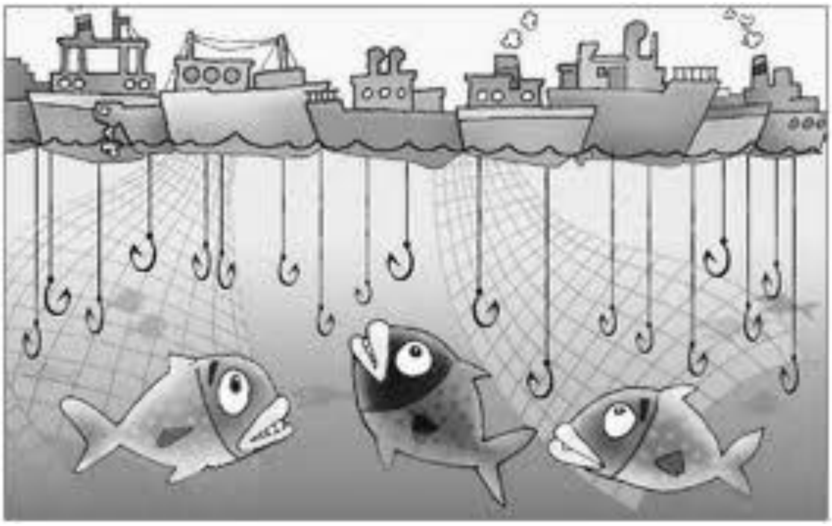

Tmiem il-Karta